

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Шинкар Тетяна Юрїївна

УДК 373.2.091.12:005.22](477)"192/193"(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ
В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
(20 – 30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка (м. Київ),
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Белська Ганна Володимирівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри дошкільної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Панасенко Елліна Анатоліївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний
університет» (м. Слов'янськ), завідувач кафедри
практичної психології;

кандидат педагогічних наук
Стягунова Ольга Олександрівна,
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
завідувач відділу дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться «23» квітня 2021 р. о 09.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia/25-26-liutoho-2021> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано « » березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічні зміни в сучасному українському суспільстві, нові пріоритети його розвитку зумовили реформування та модернізацію системи освіти. Удосконалення системи освіти та підвищення якості професійної підготовки педагогів є однією із соціокультурних проблем в Україні. Дошкільна освіта як складник загальної системи освіти набула особливого значення у зв'язку із зміцненням статусу дитинства в суспільстві. Про це свідчать підвищення уваги науковців до особистості дитини й дитячої субкультури, поява державних документів у галузі дошкільної освіти України, що розкривають значення періоду дошкільного дитинства для розвитку особистості (закони України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001) із змінами й доповненнями 2020 р., Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція (2021)).

Актуальність обраної теми пояснюється тим, що діяльність сучасного закладу дошкільної освіти не можлива без високоорганізованої методичної роботи. Організація методичної роботи в закладах дошкільної освіти передбачає врахування вимог суспільства до дошкільної освіти, змін у змісті та технологіях розвитку, навчання й виховання дітей дошкільного віку, запитів батьків та потреб дітей. Дослідження проблем методичної роботи ґрунтується на вивченні історичних витоків, змісту, форм і методів її розвитку.

Дисертаційна робота ґрунтується на працях українських науковців, що висвітлюють методологічні засади здійснення історико-педагогічних розвідок, класифікацію джерельної бази, періодизацію (О. Адаменко, Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, І. Зайченко, Г. Іванюк, М. Євтух, Е. Панасенко, О. Петренко, О. Сухомлинська, Є. Хриков та ін.). Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти різного рівня висвітлено в працях І. Жерносєка, В. Колібабчука, С. Майданенко, В. Павленко та ін.; розкрито зміст, форми, особливості організації методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти в дослідженнях Г. Беленької, К. Білої, І. Кіндрат, О. Коваленко, І. Кондратець, О. Корнєєвої, К. Крутій, Н. Омеляненко, О. Половіної, І. Романюк, Н. Савінової, О. Стасної та ін. Методичну роботу у взаємодії з управлінським аспектом розглянуто в дисертаційних роботах Т. Пономаренко, О. Янко та ін.

Вивчення теорії і практики організаційно-змістових засад методичної роботи ґрунтувалось на історико-педагогічних працях українських науковців, присвячених розвитку суспільного дошкільного виховання у ХХ ст. (Л. Артемова, З. Борисова, С. Саяпіна, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.). Проблема розвитку методичної роботи та програмно-методичного забезпечення системи дошкільного виховання в другій половині ХХ ст. розглянуто в публікаціях Ю. Сирової, Н. Фроленкової та ін. Становлення й розвиток різних аспектів дошкільного виховання, його зміст, планування навчально-виховного процесу, методи та форми роботи з дітьми розкрито в працях Є. Антипіна, І. Апрелевої, Л. Батліної, О. Бондар, Т. Єськової, О. Літченко, С. Лозинської, Л. Меленець та ін.

Наукові розвідки щодо розвитку методичної роботи як компонента системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників репрезентовано в дисертаціях С. Попиченко, Т. Слободянюк, В. Яценко та ін. Роль вітчизняних педагогів у розвитку

системи дошкільної освіти, які вплинули на організаційно-змістові засади методичної роботи в закладах дошкільної освіти, розкрито в дослідженнях О. Джус, О. Венгловської, О. Пшеврацької, А. Січкара та ін. Результати аналізу наукових праць засвідчили, що питання розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. XX ст.) не розглядалися як цілісне явище в історико-педагогічному процесі.

Актуальність і доцільність дисертаційної роботи з огляду на аналіз наявних педагогічних досліджень, у яких висвітлено окремі аспекти практики дошкільної освіти та особливості розвитку методичної роботи в системі дошкільної освіти, посилено такими *суперечностями* між:

- значним науковим інтересом до проблем змісту й форм організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти та відсутністю окремого історико-педагогічного дослідження в окреслених хронологічних межах;

- суспільним запитом щодо підвищення якості дошкільної освіти та недостатнім усвідомленням важливості методичної роботи в цьому процесі;

- потребою оптимізації методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти та несистематичним використанням напрацьованого в досліджуваній період досвіду.

Актуальність та значущість проблеми, недостатність її розробленості на теоретичному і практичному рівнях, потреба в переосмисленні досвіду організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки XX століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи Київського університету імені Бориса Грінченка як складник науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти «Нова стратегія підготовки педагога дошкільної освіти в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0116U002963).

Тему затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 5 від 16.01.2014 р.) та скоординовано бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 25.03.2014 р.).

Об'єкт дослідження – методична робота в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. XX ст.

Предмет дослідження – генеза організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. XX ст.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі та висвітленні досвіду організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. XX ст.) задля екстраполяції на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз історіографії та джерельної бази проблеми дослідження.
2. З'ясувати передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України.
3. Розкрити генезу та розробити періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. XX ст.

4. Схарактеризувати практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

5. Визначити напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 20 – 30-х рр. ХХ ст. *Нижньою хронологічною межею* визначено 1920 р., коли Народним комісаріатом освіти УСРР видано «Інструкцію про проведення літньої шкільної кампанії», (відповідно до постанови «Про денні дитячі будинки» (1920)), що визначала організаційні форми методичної роботи з працівниками соціального виховання та стосувалась організації методичної роботи в дошкільних установах. Перша (березень, 1920), Друга (серпень, 1920) Всеукраїнські наради з народної освіти та Перша Всеукраїнська нарада з дошкільного виховання (травень, 1921) стали визначальним кроком у розвитку методичної роботи в Україні. Уперше здійснено спробу виокремити українську систему суспільного дошкільного виховання, українську систему підготовки працівників дошкільного виховання. *Верхньою хронологічною межею* визначено 1938 р., коли було затверджено «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938). У цьому документі сформульовано теоретичні, організаційні та методичні засади діяльності дитячих садків в Україні, що стало основою становлення та розвитку системи методичної роботи на найближчі десятиліття.

Територіальні межі дослідження охоплюють терени Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) (з 30 січня 1937 року – Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР)).

Відповідно до завдань наукового пошуку використано такі **методи дослідження**: *загальнонаукові* – історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, моделювання (стали основою вивчення організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); *конкретно-наукові* – історико-генетичний (дав змогу з'ясувати передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); конструктивно-генетичний (дозволив розробити періодизацію та схарактеризувати етапи розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); проблемно-хронологічний (забезпечив виокремлення хронологічних меж етапів розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); хронологічно-системний (дозволив здійснити теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду, відбору, характеристики тенденцій генези змісту і форм методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); конкретно-історичний (сприяв здійсненню аналізу й фактологічного висвітлення матеріалів дослідження, що визначали генезу змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); історико-ретроспективний (дав змогу студіювати суспільно-економічні та педагогічні зумовленості поступу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах).

Джерельну базу дослідження становлять:

– джерела нормативно-правового характеру: рішення державних структур СРСР, УСРР (з 1937 р. – УРСР), НКО УСРР, офіційні документи ВКП(б), ВУЦВК, РНК, звіти партійних з'їздів і конференцій різних рівнів, резолюції, матеріали

нарад з питань дошкільного виховання, педагогічні бюлетені, інструктивні листи керівних органів управління педагогічною освітою, звіти НКО УСРР, положення про роботу дитячих садків з архівних документів та матеріалів (фонд Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ), Центральний державний історичний архів України (м. Київ), Державний архів м. Києва));

– педагогічна преса 20–30-х рр. ХХ ст. – статті та інші матеріали, що висвітлювали організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах («Дошкільне виховання» (1911–1917), «Дошкольное воспитание» (з 1928), «Радянська освіта» (1923–1931), «За комуністичне виховання дошкільників» (1931–1941), «Шлях освіти» (1923–1931), «Комуністична освіта» (1931–1941));

– дидактичні джерела – методичні листи, методичні рекомендації, посібники для вихователів та програми виховання дітей дошкільного віку («Дитячий садок» (1922), «Порадники по соціальному вихованню» (1921, 1923, 1925), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924), «Основні моменти організації дошкільної установи» (1925), «Дошкільне виховання» (1927), «Організація масової методичної роботи з дошкільного виховання» (1932), «Програма для дошкільних закладів» (1932), «Програми та внутрішній розпорядок дитячого садка» (1934), «Положення про дошкільного інструктора» (1935), «Вказівки до організації і змісту методичного керівництва дитячими садками» (1937), «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938));

– інтерпретаційні джерела, у яких висвітлено пріоритетні ідеї методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, її історичний поступ, монографії, збірники наукових праць, дисертації; довідкові матеріали, словники.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* на основі історико-педагогічного аналізу наукової літератури та архівних джерел цілісно й системно розкрито генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті рр. ХХ ст.; з'ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (суспільно-політичні, соціально-економічні; педагогічні); на основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання) розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20–30-ті рр. ХХ ст.): I етап – пошуковий (1920–1923); II етап – новаційний (1924–1929); III етап – системоутворювальний (1930–1938);

– *уточнено* поняття «методична робота в дошкільних навчальних закладах», «організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах»; значення методичної роботи в системі дошкільного виховання в Україні у 20–30-ті рр. ХХ ст.;

– *подальшого розвитку* набули систематизація історіографії та джерельної бази наукових пошуків, дослідження пріоритетних напрямів удосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти;

– до наукового обігу введено: маловідомі архівні джерела (30 позицій), історико-педагогічна література, не відомі раніше історичні факти, пов'язані з історією розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Практичне значення дослідження. Фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; навчальних дисциплін управлінського циклу для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти; оновлення змісту тематики курсових, кваліфікаційних магістерських робіт; у системах підвищення кваліфікації педагогів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (№ 63-п від 12.11.2020 р.), Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти» (№ 01/21–526а від 10.11.2020 р.), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради» (№ 07-448 від 09.11.2020 р.), Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (№ 342 від 10.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у: визначенні впливу зразкових дошкільних установ на розвиток методичної роботи в 30-ті рр. ХХ ст. [3]; характеристиці методичного супроводу дошкільної освіти в Україні [7]; вивченні можливостей використання інформаційно-комунікативних технологій в організації методичної роботи [11]; аналізі досвіду реалізації методичного супроводу здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. [12]; характеристиці розвитку дошкільного виховання в Україні (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) [16].

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом обговорення на наукових, науково-теоретичних та науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2020), ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (Харків, 2020 (online); *Всеукраїнських* – «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2014), «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики» (Київ, 2014), «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2015), «Сучасне дошкільля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (Ніжин, 2015), «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах» (Київ, 2019); Всеукраїнський педагогічний онлайн-форум «Нові вектори програми «Дитина» (Київ, 2020).

Результати роботи над дослідженням та основні положення дисертаційної роботи обговорювалися й отримали схвальну оцінку на засіданнях кафедри дошкільної освіти, Вченої ради Педагогічного інституту, наукових конференціях, методологічних семінарах Київського університету імені Бориса Грінченка (упродовж 2013 – 2020).

Публікації. Результати дослідження викладено у 18 публікаціях (14 одноосібних публікацій, 4 у співавторстві). З них: 7 статей у вітчизняних і 4 статті

у зарубіжних наукових фахових виданнях; 6 статей опубліковано в збірниках матеріалів конференцій; 1 стаття в збірнику, який індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (303 найменування, із них 30 – архівних джерел), 7 додатків на 18 сторінках. Робота містить 2 таблиці, 2 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 258 сторінок, із них – 195 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету й завдання; схарактеризовано систему методів дослідження; висвітлено наукову новизну, практичне значення; наведено інформацію про апробацію, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах як історико-педагогічна проблема»** – висвітлено історіографію та джерельну базу з теми дослідження, передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України, уточнено понятійно-категоріальний апарат дисертації.

Вивчення історіографії проблеми дослідження дало можливість систематизувати наукові праці, у яких висвітлено певні аспекти розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Об'єднувальною для низки сучасних розвідок є думка про активний розвиток суспільного дошкільного виховання в досліджуваній період (С. Саяпіна, А. Січкар, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.) Питання організації методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. частково розглянуто в працях Є. Антипіна, І. Апрелевої, Л. Батліної, О. Бондар, О. Джус, Т. Єськової, В. Лозинської, Л. Меленець, С. Попиченко, О. Пшеврацької, В. Яценко та ін. У розвідках Л. Гарашенко, О. Літіченко, Ю. Сирової, Н. Фроленкової та ін. висвітлено питання методичної роботи з різних напрямів дошкільного виховання в другій половині ХХ ст. О. Корнесва комплексно дослідила питання організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі у ХХІ ст. Управлінський аспект здійснення методичної роботи розкрито в дослідженнях К. Білої, Т. Пономаренко, О. Янко.

Засадничою ідеєю наукових розвідок українських педагогів досліджуваного періоду (О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін.) стало визначення змісту та обґрунтування організації роботи в дошкільних закладах. Їхні наукові пошуки відбувалися в умовах спроб і помилок у контексті реформування педагогічної освіти того часу. Відтак, вивчення історіографії дозволило констатувати, що проблема розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. не розглядалася як цілісне явище.

Опрацьована джерельна база дозволяє створити цілісне уявлення про генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. Із значного пласту джерел виокремлено чотири джерельних групи дослідження.

Перша група – джерела нормативно-правового характеру. Аналіз вивчення цих джерел засвідчує актуальність проблеми методичної роботи в галузі дошкільного виховання, яка посилювалася соціально-економічною ситуацією в суспільстві, декларацією нових цілей та завдань. Аналіз нормативних документів, матеріалів з'їздів, конференцій, протоколів нарад дошкільних працівників, звітної документації дошкільного та організаційно-інструкторського відділів Народного комісаріату освіти дав підстави для висновку про важливість розроблення інструкцій та методичних матеріалів щодо організації методичної роботи, відібраних і систематизованих відповідно до чинних на той період соціально-цільових установок.

Друга група джерел – педагогічна преса, у якій розглядалися питання організації суспільного дошкільного виховання. Журнали «Дошкільне виховання» (1911 – 1917), «Дошкольное воспитание» (з 1928), «Радянська освіта» (1923 – 1931), «За комуністичне виховання дошкільників» (1931 – 1941), «Шлях освіти» (1923 – 1931), «Комуністична освіта» (1931 – 1941) ставали орієнтирами та порадиниками для педагогів-практиків у розв'язанні питань організації освітнього процесу. Статті, у яких розглянуто питання досвіду організації роботи показових, досвідних і центральних дитячих садків, мотиваційного та матеріального заохочення педагогічних працівників, досвіду організації методичних бригад, методичних об'єднань та ін. доповнили дослідження значущими фактами та забезпечили можливість поетапного аналізу досліджуваного історико-педагогічного явища.

Третя група – дидактичні матеріали. Збірники матеріалів конференцій та з'їздів, видання досвіду зразкових дитячих установ, навчальні матеріали, посібники та програми для дошкільних закладів висвітлювали наукові й практичні підходи до розв'язання проблемних питань методичної роботи (зміст та організація роботи освітнього процесу, підвищення кваліфікації) у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Підсумком наукового осмислення стану теорії та аналізу практики дошкільного виховання стало розроблення програм для дошкільних закладів. Вивчення дидактичних джерел дозволяє стверджувати, що досліджуваний період варто розглядати як період накопичення ідей дошкільного виховання, формування норм професійної діяльності педагога, розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

Четверта група – інтерпретаційні джерела. З'ясовано, що сучасні науковці вивчали певні аспекти розвитку дошкільної освіти та її науково-методичного забезпечення (Є. Антипін, С. Саяпіна, А. Січкара, Т. Степанова, І. Улокаєва та ін.). Їх студіювання уможливило комплексне вивчення розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Уточнено поняття «методична робота», «організаційно-змістові засади», сформульовано поняття «організаційно-змістові засади методичної роботи у дошкільному навчальному закладі» як сукупність взаємозумовлених і взаємозалежних теоретичних, практичних та нормативних положень, що визначають мету, принципи, завдання, зміст, методи, засоби, форми здійснення методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. За взаємозумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності елементів структури поліфункційний характер методичної роботи змінює співвідношення між елементами структурного наповнення компонентів цього поняття.

На основі аналізу історико-педагогічних джерел та особливостей суспільного дошкільного виховання початку ХХ ст. визначено передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.: суспільно-політичні (усвідомлення державою важливості періоду дошкільного дитинства; розроблення правової та нормативної бази); соціально-економічні (збільшення чисельності дошкільних закладів; інтенсифікація перебудови суспільно-економічного життя); педагогічні (організація системи фахової підготовки; активізація діяльності педагогічних товариств; інтенсивний розвиток наукової думки в галузі дошкільної освіти; створення теоретично-методичних порад для «дитячих садівниць»; розроблення програм занять для дитячого садка; популяризація «передового» педагогічного досвіду та ін.). Динамічні процеси перебудови суспільно-економічного життя в досліджуваній період сприяли усвідомленню державою і суспільством важливості періоду дошкільного дитинства для подальшого життя та продуктивної праці особистості. Значний вплив на розвиток суспільного дошкільного виховання мали педагогічні товариства та їхня провітницька й педагогічна діяльність, організація фахової підготовки працівниць дитячих садків та перші спроби розроблення програмових матеріалів для роботи з дітьми дошкільного віку.

У другому розділі – **«Теоретичні аспекти методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.)»** – розкрито генезу та розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

На основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання) розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.): I етап – пошуковий (1920 – 1923), II етап – новаційний (1924 – 1929), III етап – системоутворювальний (1930 – 1938).

Характерною ознакою першого, пошукового, етапу (1920 – 1923) стала актуалізація проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – орієнтація дошкільного виховання на змінний характер потреб суспільства; реформування дошкільного виховання; здійснення професійної підготовки вихователів; *негативні* – заідеологізованість освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах; відірваність теоретичної підготовки вихователів від практичної в закладах вищої освіти. Увагу держави до розв'язання проблеми підтверджено такими нормативними документами: Інструкції до постанови НКО «Про проведення літньої шкільної кампанії» (1920), Інструкція НКО УСРР «Про організацію і ведення дитячих садків» (1920), Декларація «Про соціальне виховання дітей» (1920), які визначали зміст, завдання й форми організації роботи в дошкільних навчальних закладах. Реалізація цих завдань відбувалася під час проведення курсів, семінарів, конференцій, діяльності комісій на базі дошкільних навчальних закладів. Значний вплив на розвиток методичної роботи в дошкільних навчальних закладах мав

II Всеросійський з'їзд з дошкільного виховання (1921), під час якого обговорювалися питання концептуального характеру, що стали новим виміром змін у змісті та організації дошкільного виховання.

Методичне керівництво дошкільними навчальними закладами УСРР здійснювалось Центральним комітетом соціального виховання, науково-педагогічним та організаційно-інструкторським відділами, інспектурою Народного комісаріату освіти через декларації, положення, постанови, схеми, інструкції. Виникла необхідність в удосконаленні методичної роботи, проте цей процес відбувався шляхом спроб і помилок, тому ефективністю не відзначався. Поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях. З'ясовано, що на I етапі вагомими для розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах стали методичні розробки українських педагогів (А. Гендріхівська, О. Дорошенко, С. Русова, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін.). У праці В. Чередниченко «Центральна дитяча хата» обґрунтовано створення установи, що мала слугувати методичним консультпунктом для «примітивних» закладів, та визначено завдання: дослідження особистості дитини дошкільного віку і методична підготовка «дошкільниці». У праці О. Дорошенко «Дитячий садок: poradnik для керівників дошкільного виховання» розглянуто питання організації навчання та виховання дітей у дитячих садках на основі вивчення кращого практичного досвіду організації роботи в дитячих садках Київщини. Результати теоретичних напрацювань забезпечили основу для якісних перетворень на рівні змісту та організації методичної роботи.

Другий, новаційний, етап (1924 – 1929) характеризувався формуванням організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – побудова освітнього середовища на новаційних підходах; актуалізація проблеми підвищення професійної майстерності вихователів; *негативні* – відсутність налагодженої взаємодії між керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання; недостатність кваліфікованих педагогів. Відбулася реорганізація управлінських освітніх структур: Народним комісаріатом освіти утворено державний методологічний комітет із секціями при управліннях, науковий комітет реорганізовано в управління науковими закладами, губернські та окружні відділи народної освіти – в інспектури народної освіти. Методичну роботу здійснював організаційно-інструкторський відділ, який займався підготовкою та організацією з'їздів, конференцій, короткотривалих курсів. На III (1924) та IV (1928) Всеросійських з'їздах з дошкільного виховання розглядалися питання методичного забезпечення освітнього процесу в дошкільних закладах, що сприяло пошуку та впровадженню наукових ідей у практику суспільного дошкільного виховання.

Виявлено пріоритетні напрями теоретичних здобутків у галузі суспільного дошкільного виховання досліджуваного періоду: вивчення закономірностей розвитку дітей; обґрунтування змісту, методів, планування та обліку роботи; розроблення методичних листів щодо організації роботи з дітьми та методичної роботи в дошкільних навчальних закладах; розроблення робочої книжки «Дошкільне виховання» (1927) з методичними вказівками до основних моментів дошкільної

роботи та програмно-методичних матеріалів «Матеріали до poradника по дошкільному вихованню» (1928). Поява методичних матеріалів з дошкільного виховання забезпечила перехід до планової програмно-методичної роботи в системі дошкільного виховання під керівництвом науково-методичного сектору Управління соціального виховання.

З'ясовано, що ефективними формами реалізації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах були: самоосвіта, вивчення «передового» досвіду, курси перепідготовки, консультування, об'єднання районних груп для опрацювання окремих питань, конференції, лекції, підготовка індивідуальних та колективних доповідей, виставки, огляд методичної та дитячої літератури та ін. На цьому етапі в педагогічний обіг було введено поняття «методична робота», що набуло вагомості в системі дошкільного виховання.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) відбувався активний розвиток методичної роботи в дошкільних закладах України. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – трансформація ідейно-політичного виховання в громадянське; реформування системи підготовки педагогічних кадрів; радикальні перетворення в системі дошкільної освіти (уніфікація, розширення мережі закладів дошкільного виховання, орієнтація на якість дошкільного виховання та методичної роботи); переосмислення цілей та змісту дошкільного виховання (розроблення програмно-методичних матеріалів); *негативні* – недостатність кваліфікованого управлінського супроводу реалізації завдань методичної роботи; предметно-центричний підхід до реалізації змісту дошкільного виховання; орієнтація методичної роботи на «масового» педагогічного працівника (виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів). У чинних державних документах III етапу визначено основні концептуальні засади суспільного дошкільного виховання, у яких відображено переосмислення методологічних підходів побудови освітнього процесу (постанови «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» (1930), «Про обов'язковість вищої освіти у вчителів» (1931), «Про початкову та середню школу» (1931), «Про школу і завдання дошкільного виховання» (1934), Постанова РНК «Про упорядкування роботи дитсадків» (1935), Постанова ЦК ВКП(б) «Про педагогічні викривлення в системі народної комуністичної освіти» (1936), Постанова РНК УРСР «Про керівництво дитячими садками» (1937). Зміни пріоритетних напрямів освіти сприяли тому, що вперше в документах приділено увагу розв'язанню проблеми методичної роботи (Положення «Про Раду дошкільних закладів» (1932), Положення «Про роботу районного дошкільного інструктора» (1935)).

Під керівництвом спеціальної комісії президії ВУЦВК було організовано «дошкільний похід», що був спрямований на збільшення державного фінансування, розширення мережі та підвищення якості суспільного дошкільного виховання, створення методичного забезпечення. Уперше в Україні створено «Програму для дошкільних закладів» (1932), на основі якої розроблено методики, методичні листи для організації роботи з дітьми за різними напрямками (грамота, математика, гра, гігієна, організація колективу тощо). У зв'язку зі зміною ідеологічних поглядів на основі цієї програми опубліковано «Програму і внутрішній розпорядок дитячого садка» (1935), затверджено «Керівництво для вихователів дитячого садка» (1938) та «Статут дитячого садка» (1938). Підставою для розроблення цих документів стало

рішення ЦК ВКП (б) від 4 липня 1936 р. «Про педологічні викривлення в системі наркомпросів», у якому зазначалося про необхідність організації методичного керівництва всіма ланками дошкільної освіти та піддавалося критиці недостатнє приділення уваги методиці роботи з дітьми й використанню кращого досвіду роботи.

Уперше в праці «Організація масової методичної роботи з дошкільного виховання» (1932) було розглянуто особливості роботи методичних об'єднань, фахових гуртків, визначено обов'язки завідувачок дошкільних закладів щодо здійснення методичної роботи, схарактеризовано роль опорних дитячих садків, конференцій, нарад у здійсненні методичної роботи в дошкільних закладах. Для малодосвідчених вихователів масова методична робота мала навчальний характер, а для досвідчених педагогів пропонувалася колективна поглиблена теоретична робота та апробація на практиці актуальних проблем дошкільної педагогіки. У «Положенні про роботу районного дошкільного інструктора» (1935) визначено посадові обов'язки дошкільних інструкторів. Зміст методичної роботи відповідав «Вказівкам до організації та змісту методичного керівництва дитячими садками» (1937). З 1931 р. в Україні видавався науково-методичний журнал «За комуністичне виховання дошкільника». Публікації нормативно-правового, науково-методичного та практичного характеру, розміщені в ньому, сприяли підвищенню методичного рівня організації роботи дитячих закладів.

На цьому етапі відбулося вдосконалення підготовки майбутніх педагогів у педагогічних технікумах та на педагогічних (дошкільних) факультетах інститутів соціального виховання. У навчальних планах серед профільних предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи». На III етапі вперше було започатковано радіомовлення, що передбачало трансляцію передач за напрямками: педагогічна просвіта населення, радіопосилання для дошкільнят, популяризація передового педагогічного досвіду та розгляд актуальних проблем дошкільного виховання (м. Харків, 1930); затверджено Раду дошкільного закладу як форму методичної роботи (1932); у системі керівництва методичної роботи в усіх обласних центрах УСРР і великих містах започатковано роботу нової ланки – дошкільного методичного кабінету (1932), який популяризував кращий досвід дитячих садків на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника»; були передбачені асигнування на утримання у великих містах України методичних кабінетів (1937).

У третьому розділі – «**Досвід реалізації змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України**» – схарактеризовано практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті рр. ХХ ст.; визначено напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України.

Вивчення та аналіз джерельної бази дослідження дозволили з'ясувати, як зміст і форми організації методичної роботи впроваджувались у практику дошкільних навчальних закладів України у 20–30-х рр. ХХ ст.

Установлено, що на першому, пошуковому, етапі (1920–1923) відповідно до Положення «Про досвідні станції ГоловоСоцВиху» (1922) створено досвідні станції, до складу яких увійшли трудшколи, дитячі будинки, дитячі садки, клуби-бібліотеки великих міст (м. Харків, м. Київ, м. Одеса), що мали позитивний досвід організації дошкільної справи. Методична робота в закладах досвідних станцій полягала в

упровадженні її організаційно-змістових засад та поширенні педагогічного досвіду, давала можливість організувати навчальну практику для студентів і курсистів.

Створення інспектури соціального виховання (1923) при губернських відділах освіти передбачало виконання освітніх завдань відповідно до державної політики. Інспектори з дошкільного виховання здійснювали контроль за виконанням політичних рішень партійних органів та директив, займалися організацією та забезпеченням діяльності закладів дошкільного виховання в губерніях і повітах, контролювали здійснення виховного процесу.

Підвідділом соціального виховання організувалися щонедільні конференції з актуальних питань дошкільного виховання, анкетування щодо змісту освітньої діяльності дітей та методів педагогічної роботи в дитячих закладах. На цьому етапі структурною одиницею Організаційно-інструкторського відділу стали Волостні відділи Народної просвіти, що були створені з метою просвітницької діяльності в сільській місцевості. Однією з форм методичної роботи стало проведення щомісячних виробничих нарад для завідувачів Волостних відділів.

На цьому етапі дошкільні навчальні заклади працювали за системою вільного виховання. Закономірно, що педагогам було складно працювати відповідно до нової суспільної ідеології. Налагодження організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах відбувалося в умовах спроб і помилок, але, зважаючи на економічний стан у країні та відсутність кваліфікованих кадрів, результативністю цей процес не відзначався.

Установлено, що на другому, новаційному, етапі (1924 – 1929) методична робота ґрунтувалася на діяльності науково-методологічних і зразково-досвідних установ, що здійснювали експериментальну роботу з розроблення актуальних методичних питань. Уперше досвідний дитячий садок (1924 – 1929) став експериментальним майданчиком для Науково-дослідного інституту педагогіки (м. Харків).

Запроваджено нову форму методичної роботи – об'єднання районних груп, до складу яких входили педагоги кількох дитячих садків та які стали підґрунтям організації сучасних методичних об'єднань. Поширеною формою методичної роботи були триденні семінари, що організували вихователі-практики або інструктори губернських і повітових відділів освіти в невеликих містах та селах перед початком сільськогосподарських робіт.

На II етапі вперше проведено першу Всеукраїнську методичну конференцію дошкільних працівників на транспорті України (м. Дніпропетровськ, 1926). Особливістю цього заходу стало проведення конференції в нетрадиційному форматі: активне залучення учасників конференції до аналізу роботи дитячих садків. Під час II Всеукраїнської конференції дошкільних працівників (м. Харків, 1928) уперше порушувалися питання про «педагогічну техніку» вихователів. Однією з базисних форм методичної роботи стали виставки, що презентували кращий досвід дошкільних навчальних закладів.

Методичну роботу здійснювали за напрямками: планування та облік роботи в закладі; вивчення колективу дітей, аналіз організації роботи з дітьми щодо розвитку мовлення, математичних уявлень, трудової та ігрової діяльності. Важливим чинником освітнього процесу став облік роботи як перша спроба моніторингу якості освіти. Уперше з 1928 р. окружним відділом освіти затверджено обов'язковий до виконання

план виховних занять у дошкільних навчальних закладах, що сприяло дієвим змінам в організації методичної роботи.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) продовжувалася робота дошкільних інспектур, проте інспектори з дошкільного виховання були лише у великих містах (м. Київ, м. Харків і м. Проскурів (нині м. Хмельницький)). У цей період організовувались методичні бригади (комуністичного виховання дітей, комуністичного виховання дорослих, професійної освіти), до складу яких входили консультанти, інспектори з різних галузей методичної роботи. Вони співпрацювали з дошкільною секцією Науково-дослідного інституту педагогіки. Керівництво методичною роботою в дитячих садках також здійснював районний методист, функційними обов'язками якого були: допомога працівникам дитячих садків, організація консультацій, лекцій, семінарів, систематична робота із завідувачками закладів, аналіз практики роботи садків, узагальнення кращого досвіду роботи, керування методичними об'єднаннями.

Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій завданнями методичної роботи були: систематична методична допомога вихователям у щоденній практичній діяльності; вирішення актуальних проблем дошкільного виховання; підготовка методично-грамотних дошкільних педагогів, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Уперше одним із пріоритетних завдань постало підвищення якості освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах. З метою вдосконалення планування та обліку роботи, контролю за виконанням вимог програми розроблено схему типового річного плану роботи дошкільного навчального закладу. Незважаючи на важливість та цінність визначених завдань, методична робота не повною мірою реалізувалася на практиці, часто мала декларативний характер.

На цьому етапі під час «дошкільного походу» активізувалась робота опорних, зразкових та досвідних дитячих садків як основної ланки системи методичної роботи. Ці установи мали більше фінансування, краще матеріально-технічне забезпечення, кваліфіковані педагогічні кадри та посаду методиста. Основні форми роботи зразкового дитячого садка: відкриті дні, показові заняття, консультації, організація роботи методичних об'єднань, проведення практикумів, екскурсій, виставок. Натомість у масових дошкільних закладах обов'язки методиста виконували завідувачки, проте основну увагу вони приділяли господарській роботі.

Основні зусилля науковців та практиків були спрямовані на розробку програмно-методичного забезпечення системи дошкільного виховання. Створювалися творчі групи для розробки проектів програм, узагальнювався та популяризувався «передовий» досвід роботи дитячих садків, обґрунтовувались підходи до організації педагогічного процесу. Для вивчення нових програм проводилися обов'язкові для всіх педагогічних працівників конференції та наради. З'ясовано, що зусилля спрямовувались однобічно на чітку реалізацію вимог програми, у результаті чого вихователі не виявляли гнучкості при організації освітнього процесу, а керувалася інструкціями.

Важливе місце в організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах посідала діяльність працівників дошкільного методичного кабінету, основними напрямками роботи якого були: робота із завідувачками, узагальнення «передового» педагогічного досвіду, керівництво методичними об'єднаннями, просвітницька діяльність. З метою залучення ширшої громадськості до суспільного

дошкільного виховання затверджено Раду дошкільного закладу як форму методичної роботи (1932).

На основі порівняльного аналізу форм методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. та на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти визначено інваріантні форми методичної роботи: методичні об'єднання, методичні ради в закладах, консультації, екскурсії, виставки, курси підвищення кваліфікації, обмін досвідом через педагогічну пресу, семінари, колективні перегляди форм освітнього процесу, робота творчих груп, наставництво, методичний інструктаж, самоосвіта та ін. Ці форми стали базовими для організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти.

Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи сучасних закладів дошкільної освіти: контрольна-аналітична діяльність; методична підтримка; методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність.

ВИСНОВКИ

Дослідження розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) дало підстави для таких висновків:

1. Аналіз історіографії обраної проблеми засвідчив відсутність цілісного й системного дослідження розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. На основі аналізу джерел дослідження виокремлено чотири джерельних групи: 1) джерела нормативно-правового характеру; 2) педагогічна преса; 3) дидактичні джерела; 4) інтерпретаційні джерела. Шляхом теоретичного аналізу системи джерел визначено взаємозумовлені та взаємозалежні нормативно-правові та науково-методичні положення, що визначали завдання, зміст, форми методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Аналіз теоретичних джерел засвідчив розроблення науково-методичних засад організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах на базі осмислення змісту та різних напрямів дошкільного виховання.

2. З'ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у досліджуваній період: суспільно-політичні (усвідомлення державою важливості періоду дошкільного дитинства; розроблення правової та нормативної бази); соціально-економічні (збільшення чисельності дошкільних закладів; інтенсифікація перебудови суспільно-економічного життя); педагогічні (організація системи фахової підготовки; активізація діяльності педагогічних товариств; інтенсивний розвиток наукової думки в галузі дошкільної освіти; створення теоретично-методичних порад для «дитячих садівниць»; розроблення програм занять для дитячого садка; популяризація «передового» педагогічного досвіду та ін.).

3. Розкрито генезу та розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). На основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи

суспільного дошкільного виховання) виділено три етапи та визначено тенденції кожного з них:

I етап (1920 – 1923) – пошуковий, що характеризувався актуалізацією проблеми розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – орієнтація дошкільного виховання на змінний характер потреб суспільства; реформування дошкільного виховання; здійснення професійної підготовки вихователів; *негативні* – заідеологізованість освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах; відірваність теоретичної підготовки вихователів від практичної у закладах вищої освіти.

На I етапі значущими стали результати теоретичних напрацювань у галузі дошкільного виховання для якісного перетворення на рівні змісту та організації методичної роботи в дошкільних закладах. Основними формами методичної роботи були курси, семінари, конференції, комісії, діяльність яких визначалася нормативними документами, хоча саме поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу. Ускладнювали розвиток змісту та організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах суперечності між необхідністю методичної роботи та недосконалими засобами вирішення поточних методичних завдань.

II етап (1924 – 1929) – новаційний, що характеризувався формуванням організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – побудова освітнього середовища на новаційних підходах; актуалізація проблеми підвищення професійної майстерності вихователів; *негативні* – відсутність налагодженої взаємодії між керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання; недостатність кваліфікованих педагогів.

Виявлено пріоритетні напрями дослідження проблем методичної роботи: вивчення закономірностей розвитку дітей; обґрунтування змісту, методів, планування та обліку роботи; розроблення методичних листів щодо організації роботи з дітьми та методичної роботи; перехід до планової програмно-методичної роботи в дошкільних закладах; вивчення «передового» педагогічного досвіду; просвітницька діяльність досвідних, показових та зразкових дитячих садків.

III етап (1930 – 1938) – системотворювальний, що характеризувався активним розвитком методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – трансформація ідейно-політичного виховання в громадянське; реформування системи підготовки педагогічних кадрів; радикальні перетворення в системі дошкільної освіти (уніфікація, розширення мережі закладів дошкільного виховання, орієнтація на якість дошкільного виховання та методичної роботи); переосмислення цілей та змісту дошкільного виховання (розроблення програмно-методичних матеріалів); *негативні* – недостатність кваліфікованого управлінського супроводу реалізації завдань методичної роботи; предметно-центричний підхід до реалізації змісту дошкільного виховання; орієнтація методичної роботи на «масового» педагогічного працівника (виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів).

Ознакою якісних перетворень у системі дошкільного виховання на III етапі стало розроблення основних концептуальних засад методичної роботи. Створені програми для дошкільних закладів набували вагомості державних документів. Методична робота ставала системоутворювальним компонентом професійного зростання педагога.

4. Схарактеризовано практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. XX ст. відповідно до запропонованої періодизації.

На першому, пошуковому, етапі (1920 – 1923) пріоритетом діяльності інспектур соціального виховання було здійснення контролю за виконанням політичних рішень партійних органів та директив, виховного процесу, організації та забезпечення діяльності дошкільних навчальних закладів. Створення на цьому етапі досвідних станцій сприяло осмисленню науковцями та педагогами важливості методичної роботи. Однак організація методичної роботи в дошкільних навчальних закладах результативністю не відзначалася.

На другому, новаційному, етапі (1924 – 1929) базисною основою методичної роботи були науково-методичні розробки та діяльність зразкових, показових і досвідних дитячих садків. Визначено основні напрями методичної роботи: планування та облік роботи в закладі, вивчення колективу дітей, аналіз організації роботи з дітьми. Відсутність цілісної концепції практичної реалізації організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах виокремила проблему оптимізації «педагогічної техніки» вихователів.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) склалася досить чітка система методичної роботи в зразкових, показових і досвідних дитячих садках. На основі теоретичного аналізу досвіду діяльності дошкільних закладів обґрунтовано завдання методичної роботи, спрямовані на формування компетентного педагога, який знає особливості розвитку дитини, засоби впливу на неї та може грамотно втілювати свої знання в практику роботи. Реалізація цих завдань у «масових» дитячих закладах відбувалася шляхом спроб і помилок, тому дієвість не відзначалася.

5. Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти: контроль-аналітична діяльність (моніторинг освітнього процесу в закладі дошкільної освіти; визначення якісних і кількісних показників результативності роботи педагогів та ін.); методична підтримка (надання дієвої методичної допомоги працівникам закладів дошкільної освіти різних категорій; наставництво, консультації та ін.); методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти (вивчення, аналіз та узагальнення сучасних наукових досліджень проблем дошкільної освіти, кращого педагогічного досвіду та ін.); підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність (створення умов для впровадження інноваційних технологій з урахуванням рівня фахової майстерності та ін.).

Виконана дисертація не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Доцільним є подальше вивчення різних напрямів методичної роботи на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти України; у контексті порівняння педагогічних ідей методичного супроводу закладу дошкільної освіти в різних країнах світу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз:

1. **Шинкар Т. Ю.** Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті рр. XX ст. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»*. 2015. № 4(48). С. 176 – 183.
2. **Шинкар Т. Ю.** Характеристика дошкільних закладів України в 20-х рр. XX ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 4. С. 308 – 312.
3. **Шинкар Т. Ю.,** Беленька Г. В. Дошкільна освіта України в 30-ті рр. XX ст: зразкова дошкільна установа як центр методичної роботи. *Народна освіта*. 2019. Вип. 3(39). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948 (електронне видання)
4. **Шинкар Т. Ю.** Методична робота в закладах дошкільної освіти: нормативно-правові аспекти. *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 28. Том 1. С. 252 – 258.
5. **Шинкар Т. Ю.** Дефінітивний аналіз організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. XX ст.). *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 32. Том 1. С. 4 – 12.
6. **Шинкар Т. Ю.** Керівництво методичною роботою в дитячих садках України (20 – 30-ті рр. XX ст.). *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 27. С. 45 – 49.
7. **Шинкар Т. Ю.,** Беленька Г. В., Коваленко О. В. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2020. № 72. Т. 1. С. 33 – 39.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

8. **Шинкар Т. Ю.** Історичні передумови розвитку методичної роботи в освітніх установах України для дітей 3 – 7 років. *Рідна мова*. 2015. № 23. С. 49 – 53.
9. **Шинкар Т. Ю.** Особливості змісту методичної роботи в системі дошкільного виховання України (20 – 30-ті рр. XX ст.). *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, VII (84). Issue: 207. Budapest, 2019. P. 43 – 47.
10. **Шинкар Т. Ю.** Організація дошкільної освіти в Україні: методичний супровід. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, 2020. 38 (2020) nr 1 – 2. P. 207 – 211.
11. **Shynkar T.,** Bielienska A., Kovalenko O. ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education. *ICTER1-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications* (oktober 06 – 10, 2020, Khakkiv, Ukraine (online), 2020. P. 334 – 341 (*Scopus*).
12. **Шинкар Т. Ю.,** Літченко О. Д. Методичний супровід здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект. *International periodic scientific journal*. 2020. 5 (13). URL: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view> (електронне видання)

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

13. Шинкар Т. Ю. Розвиток змісту та форм організації методичної роботи в дитячих садках України у 20–30-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. ІV Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 27 берез. 2014 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 73–78.

14. Шинкар Т. Ю. До питання вивчення проблеми розвитку методичної роботи в дитячих садках України у 20–30-ті роки ХХ ст. *Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 11 квіт. 2014 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 356–362.

15. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20–30-ті роки ХХ століття. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матер. ІІ Міжнародної наук.-практ. конф. (Суми, 26–27 берез. 2015 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 185–189.

16. Шинкар Т. Ю., Літченко О. Д. Дошкільне виховання в Україні: особливості становлення і розвитку у 20–80-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. V щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2015 р.) Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. С. 35–43.

17. Шинкар Т. Ю. Методичний супровід дошкільної освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи*: матер. VI Міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12–18 трав. 2020 р.). Запоріжжя: КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», 2020. URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html (електронне видання).

18. Шинкар Т. Ю. Джерельна база дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України в 20–30-ті рр. ХХ ст. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій*: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. (Київ, 21 жовт. 2020 р.). Київ: ДНПБ, 2020. С. 44–46.

АНОТАЦІЇ

Шинкар Т. Ю. Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20–30-ті роки ХХ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2021.

У дисертації розкрито генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20–30-ті рр. ХХ ст.) як педагогічного феномену. З'ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у досліджуваній період (суспільно-політичні, соціально-економічні, педагогічні). На основі визначених критеріїв розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у 20–30-х рр. ХХ ст (І етап – 1920–1923 рр. –

пошуковий; II етап – 1924–1929 рр. – новаційний; III етап – 1930–1938 рр. – системоутворювальний). Окреслено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (позитивні, негативні) на кожному з етапів. Схарактеризовано практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті рр. XX ст. На основі вивчення форм методичної роботи у 20–30-ті рр. XX ст. та в сучасних умовах розвитку дошкільної освіти визначено інваріантні форми методичної роботи (методичні об'єднання, методичні ради в закладах, консультації, екскурсії, виставки, курси підвищення кваліфікації, обмін досвідом через педагогічну пресу, семінари, колективні перегляди форм освітнього процесу, робота творчих груп, наставництво, методичний інструктаж, самоосвіта та ін.). Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти: контрольна-аналітична діяльність; методична підтримка; методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність.

Ключові слова: організаційно-змістові засади, методична робота, дошкільні навчальні заклади, дошкільне виховання, генеза, тенденції, напрями вдосконалення.

Шинкарь Т. Ю. Организационно-содержательные основы методической работы в дошкольных учебных учреждениях Украины (20–30-е годы XX века). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, 2021.

В диссертации раскрыт генезис организационно-содержательных основ методической работы в дошкольных учебных учреждениях Украины (20–30-е гг. XX в.). Определены предпосылки развития организационно-содержательных основ методической работы в дошкольных учебных учреждениях в исследуемый период (общественно-политические, социально-экономические, педагогические). На основании определенных критериев разработана периодизация развития организационно-содержательных основ методической работы в дошкольных учреждениях учреждения в определенных хронологических рамках (I этап – 1920–1923 г. – поисковый, II этап – 1924–1929 г. – новационный; III этап – 1930–1938 г. – системообразующий). Определены тенденции развития организационно-содержательных основ методической работы в дошкольных учебных учреждениях (положительные, отрицательные) на каждом из этапов. Дана характеристика практической реализации организационно-содержательных основ методической работы в дошкольных учебных заведениях Украины в 20–30-е гг. XX в. На основании изучения форм методической работы в 20–30-е гг. XX в. и в современных условиях развития дошкольного образования определены инвариантные формы методической работы (методические объединения, методические советы в учреждениях, консультации, экскурсии, выставки, курсы повышения квалификации, обмен опытом в педагогической прессе, семинары, коллективные просмотры форм образовательного процесса, работа творческих групп, наставничество, методический инструктаж, самообразование и др.). Определены основные направления совершенствования

методической работы в современных учреждениях дошкольного образования: контрольно-аналитическая деятельность; методическая поддержка; методическое обеспечение образовательного процесса учреждения дошкольного образования; повышение квалификации педагогических работников; инновационная деятельность.

Ключевые слова: организационно-содержательные основы, методическая работа, дошкольные учебные учреждения, дошкольное воспитание, генезис, тенденции, направления совершенствования.

Shynkar T.Yu. Organizational and semantic principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, 2021.

The dissertation reveals the genesis of organizational and semantic principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century) as a pedagogical phenomenon. Analysis of the historiography of the selected problem showed the lack of a holistic and systematic study of the development of organizational and semantic principles of methodical work in preschool educational institutions in the study period. Based on the analysis of research sources, the following are identified: 1) sources of regulatory and legal nature; 2) pedagogical press; 3) didactic sources; 4) interpretive sources. The preconditions for the development of organizational and semantic principles of methodical work in preschool educational institutions in the studied period (socio-political, socio-economic, and pedagogical) are clarified. Based on certain criteria (educational policy of the state on the development of public preschool education, socio-economic conditions for the development of society, the legal framework for the organization and functioning of preschool educational institutions, providing with programs and methodological support of public preschool education) periodization of organizational and substantive principles in preschool educational institutions within certain chronological limits were developed (stage I – 1920 – 1923 – search; stage II – 1924 – 1929 – innovation; stage III – 1930 – 1938 – system-forming) and trends (positive, negative) at each stage were identified. The practical realization of organizational and semantic bases of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century is characterized. Based on the study of forms of methodical work in the 20s – 30s of the 20th century and in modern conditions of preschool education development, invariant forms of methodical work are clarified (methodical associations, methodical councils in institutions, consultations, excursions, exhibitions, advanced training courses, exchange of experience through the pedagogical press, seminars, collective revisions of forms of the educational process, work of creative groups, mentoring, methodical instruction, self-education, etc.). The main directions of improvement of methodical work in modern institutions of school education are defined: control and analytical activity; methodical support; methodical support of the educational process of the preschool educational institution; advanced training of teachers; innovative activity.

Key words: organizational and semantic principles, methodical work, preschool educational institutions, preschool education, genesis, tendencies, directions of improvement.

Підписано до друку 18.03.2021 р. Формат видання 60x84/16.

Ум. др. арк. 1,16. Тираж 100 пр. Зам. № 1-22.

Київський університет імені Бориса Грінченка.
04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Свідоцтво про внесення до Державного Реєстру
ДК № 4013 від 17.03.2011 р.